DOMSTOLENS DOM (andra avdelningen)
den 16 maj 2002 *

I mål C-384/00,

angående en begäran enligt artikel 234 EG, från Niedersächsisches Oberverwaltungsgericht (Tyskland), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Heinrich Bredemeier

och

Landwirtschaftskammer Hannover,

i närvaro av:

Wilhelm Wieggrebe

och

Irmtraut Bredemeier,

angående tolkningen av artikel 3a.1 i rådets förordning (EEG) nr 857/84 av den 31 mars 1984 om allmänna tillämpningsföreskrifter för den tilläggsavgift som

* Rättegångsspråk: tyska.

avses i artikel 5c i förordning (EEG) nr 804/68 inom mjölk och mjölkproducentsektorn (EGT L 90, s. 13) i ändrad lydelse enligt rådets förordning (EEG) nr 1639/91 av den 13 juni 1991 (EGT L 150, s. 35),

meddelar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden N. Colneric samt domarna R. Schintgen och V. Skouris (referent),

generaladvokat: F.G. Jacobs,
justitiesekreterare: R. Grass,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Heinrich Bredemeier, Wilhelm Wieggrebe och Irmtraut Bredemeier, genom K.-L. Grages, Rechtsanwalt,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom M. Niejahr, i egenskap av ombud,

med hänsyn till referentens rapport,

och efter att den 28 februari 2002 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Niedersächsisches Oberverwaltungsgericht har, genom beslut av den 28 augusti 2000 som inkom till domstolens den 20 oktober 2000, i enlighet med artikel 234 EG ställt en fråga om tolkningen av artikel 3a.1 i rådets förordning (EEG) nr 857/84 av den 31 mars 1984 om allmänna tillämpningsföreskrifter för den tilläggsavgift som avses i artikel 5c i förordning (EEG) nr 804/68 inom mjölk och mjölkproducentsektorn (EGT L 90, s. 13) i ändrad lydelse enligt rådets förordning (EEG) nr 1639/91 av den 13 juni 1991 (EGT L 150, s. 35, nedan kallad förordning nr 857/84).

2 Frågan har uppkommit i en tvist mellan Heinrich Bredemeier och Landwirtschaftskammer Hannover beträffande tilldelningen av en särskild referenskvantitet enligt systemet för tilläggsavgifter för mjölk.

Tillämpliga bestämmelser

3 I förordning (EEG) nr 1078/77 om införande av ett bidragssystem för avstående från saluförande av mjölk och mjölkprodukter och för omställning av mjölkkobesättningar (EGT L 131, s. 1, svensk specialutgåva, område 3, volym 8, s. 215), som antogs av rådet den 17 maj 1977, föreskrevs att bidrag skulle utgå till de producenter som förband sig att under en femårsperiod avstå från att saluföra såväl mjölk som mjölkprodukter och att ställa om mjölkkobesättningar till köttproduktion.

4 Rådet antog den 31 mars 1984 förordningarna (EEG) nr 856/84 om ändring av förordning (EEG) nr 804/68 om den gemensamma organisationen av marknaden för mjölk och mjölkprodukter (EGT L 90, s. 10; svensk specialutgåva, område 3, volym 17, s. 95) och nr 857/84. Genom dessa förordningar infördes från den 1 april 1984 ett system för tilläggsavgift för mjölk, enligt vilket alla mjölkproducenter vid äventyr av tilläggsavgifter skulle åläggas att endast saluföra den mängd mjölk som svarade mot den mjölkkvot som de hade tilldelats (nedan kallat referenskvantiteten). Denna kvot motsvarar den kvantitet mjölk som producerats under ett referensår, i Förbundsrepubliken Tysklands fall år 1983.

5 De producenter som på grund av åtaganden i enlighet med förordning nr 1078/77 inte hade haft någon produktion under det nämnda året omfattades inte av mjölkkvotssystemet.

6 Domstolen ogiltigförklarade genom dom av den 28 april 1988 i mål 120/86, Mulder (REG 1988, s. 2321), och i mål 170/86, Von Deetzen I (REG 1988, s. 2355), förordning nr 857/84 i den utsträckning som det i förordningen i fråga inte föreskrevs att producenter som inte hade levererat någon mjölk under den berörda medlemsstatens referensår skulle tilldelas någon referenskvantitet.

7 Rådets förordning (EEG) nr 764/89 av den 20 mars 1989 om ändring av förordning nr 857/84 (EGT L 84, s. 2) syftade till att efterkomma domarna i de ovannämnda målen Mulder och Von Deetzen I. Genom denna förordning lades artikel 3a till förordning nr 857/84. Enligt denna bestämmelse kunde den kategori producenter som tidigare varit utestängda från mjölkkvotssystemet på särskilda villkor tilldelas en särskild referenskvantitet.

8 Tillämpningsföreskrifterna för det regelverk som avses i föregående punkt fastställdes genom kommissionens förordning (EEG) nr 1546/88 av den 3 juni

1988 om tillämpningsföreskrifter för den tilläggsavgift som avses i artikel 5c i förordning (EEG) nr 804/68 (EGT L 139, s. 12) i ändrad lydelse enligt kommissionens förordning (EEG) nr 1033/89 av den 20 april 1989 (EGT L 110, s. 27, nedan kallad förordning nr 1546/88). Genom denna förordning tillades en ny artikel 7a i förordning nr 1546/88 vari särskilt föreskrevs att den särskilda referenskvantitet som beviljats enligt de villkor som föreskrivs i artikel 3a i förordning nr 857/84, vid överföring av jordbruksföretaget genom arv eller en motsvarande transaktion, i enlighet med bestämmelserna i artikel 7 första och tredje styckena i denna förordning övergår till den producent som övertar jordbruksföretaget, under förutsättning att denne åtar sig att följa överlåtarens åtaganden.

9 Domstolen fastställde i sin dom av den 21 mars 1991 i mål C-314/89, Rauh (REG 1991, s. I-1647), att artikel 3a i förordning nr 857/84 i ändrad lydelse enligt förordning nr 764/89 skall tolkas så, att det på de villkor som föreskrivs i artikeln är möjligt att bevilja en särskild referenskvantitet för den producent som övertagit ett jordbruksföretag genom arv eller genom en överlåtelse som motsvarar arv sedan det åtagande att avstå från försäljning som arvlåtaren gjort enligt förordning nr 1078/77 upphört att gälla.

10 I punkterna 38 och 39 i dom av den 22 oktober 1991 i mål C-44/89, Von Deetzen II, (REG 1991, s. I-5119), tolkade domstolen uttrycket "motsvarande transaktion" i den mening som avses i artikel 7a första stycket i förordning nr 1546/88 och fastställde att det, oavsett i vilken rättslig form transaktionen sker, avser samtliga transaktioner med verkningar liknande verkningarna av ett arv och att det häri ingår bland annat transaktioner mellan en producent och hans blivande arvtagare beträffande det berörda jordbruket, under förutsättning att transaktionen i fråga reglerats så att den enligt sitt syfte och föremål huvudsakligen syftar till att driften av verksamheten skall fortsättas av nämnda arvinge och inte till att arvlåtaren skall realisera jordbruksföretagets marknadsvärde. Så är fallet när den blivande arvtagaren enligt villkoren i det avtal som reglerar transaktionen i fråga sätts i ett fördelaktigare läge än en aktör som övertar ett liknande jordbruksföretag på marknadsvillkor.

11 Genom dom av den 11 december 1990 i mål C-189/89, Spagl (REG 1990, s. I-4539), och i mål C-217/89, Pastätter (REG 1990, s. I-4585), ogiltigförklarades även artikel 3a.1 första strecksatsen och 3a.2 i förordning nr 857/84 i ändrad lydelse enligt förordning nr 764/89.

12 För att följa domarna i de ovannämnda målen Spagl och Pastätter antog rådet förordning nr 1639/91, vilken innehåller nämnda artikel 3a i ny skrivning. Enligt denna får en särskild referenskvantitet också tilldelas de producenter som hittills varit förhindrade att överta det mjölkproducerande företaget på grundval av de villkor som ogiltigförklarades genom domarna i de nämnda målen Spagl och Pastätter.

13 I första skälet i förordning nr 1639/91 anges dessutom att till följd av den tolkning av nämnda artikel 3a "som domstolen gjort i mål C-314/89 [i domen i det ovannämnda målet Rauh] skall producenter som övertagit det mjölkproducerande företaget genom arv eller en överlåtelse som motsvarar arv och som inte framställt någon begäran mellan den 29 mars och den 29 juni 1989 eller vars begäran avslagits, ges möjlighet att framställa eller att ånyo inkomma med en begäran".

14 Med anledning härav tillades genom förordning nr 1639/91 ett andra stycke i artikel 3a.1 i förordning nr 857/84. Denna bestämmelse har följande lydelse:

"Den producent

...

— som erhållit jordbruksföretaget genom arv eller genom en överlåtelse som motsvarar arv sedan det åtagande som arvlåtaren gjort enligt förordning (EEG) nr 1078/77 upphört att gälla men före den 29 juni 1989,

skall, om han inom tre månader från och med den 1 juli 1991 framställer en begäran därom, tillfälligt erhålla en särskild referenskvantitet på de villkor som fastställs under a, b och d."

Tvisten vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

15 Heinrich Bredemeier är en mjölkproducent som från och med den 1 oktober 1986, genom successiva arrendeavtal, på obegränsad tid arrenderat sin svärfars jordbruksföretag vilket han driver tillsammans med sin hustru. Svärfadern, som bor tillsammans med sin dotter och hennes make i deras gård och som sköts av dem, gjorde i början av 1980-talet ett åtagande att avstå från försäljning enligt förordning nr 1078/77, vilket löpte ut den 10 juni 1985, det vill säga innan Heinrich Bredemeier började arrendera nämnda jordbruksföretag.

16 Enligt vad Heinrich Bredemeier anfört inför den nationella domstolen uppgick avgiften till 500 DEM/ha efter avdrag för 3 600 DEM/år för hyra av jordbruksföretagets byggnader, trots att marknadsvärdet vid den tiden låg på 800—1 000 DEM/ha. Nämnda domstol har konstaterat att utarrenderingen skett på villkor som försätter Heinrich Bredemeier i en mycket fördelaktigare situation än aktörer som övertar ett likvärdigt jordbruksföretag på marknadsvillkor.

17 I juni 1989 samt den 26 september 1991, det vill säga vad gäller det senare datumet inom de tre månader som föreskrivs i artikel 3a i förordning nr 857/84, inkom Heinrich Bredemeier med två ansökningar till Landwirtschaftskammer Hannover om att en referenskvantitet skulle beviljas för det jordbruksföretag han arrenderade av sin svärfar. Sedan ansökningen avslagits anhängiggjorde han två mål inför behörig Verwaltungsgericht. Till stöd härför intervenerade Heinrich Bredemeiers hustru och svärfar. Sedan målen förenats ogillades talan genom dom av den 20 oktober 1993.

18 Heinrich Bredemeier överklagade denna dom till Niedersächsisches Oberverwaltungsgericht.

19 Vid prövningen av huruvida en särskild referenskvantitet borde ha beviljats Heinrich Bredemeier med stöd av artikel 3a i förordning nr 857/84 påpekade nämnda domstol att jordbruksföretaget i fråga inte övergått till Heinrich Bredemeier i hans egenskap av blivande arvinge, en fråga som domstolen prövade i domen i det ovannämnda målet Von Deetzen II, eftersom det inte är arrendatorn utan dennes hustru som skall ärva producentens jordbruksföretag.

20 Nämnda domstol uteslöt emellertid inte, med hänsyn till släktskapet mellan Heinrich Bredemeier, hans hustru och hans svärfar, som bor med dem i deras jordbruk och som sköts av dem, att jordbruket hade övertagits "genom en överlåtelse som motsvarar arv" i den mening som avses i artikel 3a i förordning nr 857/84. Detta bekräftades av det faktum att Heinrich Bredemeier arrenderat jordbruket på mycket förmånligare villkor än marknadsvillkor. Följaktligen var kriteriet i punkterna 38 och 39 i domen i det ovannämnda målet Van Deetzen II uppfyllt.

21 Mot bakgrund härav beslutade Niedersächsisches Oberverwaltungsgericht att vilandeförklara målet och att ställa följande tolkningsfråga till domstolen:

"Är det fråga om ett övertagande av ett jordbruksföretag 'genom en överlåtelse som motsvarar arv', i den mening som avses i artikel 3a i rådets förordning (EEG) nr 857/84 av den 31 mars 1984 (EGT L 90, s. 13), i dess lydelse enligt rådets förordning (EEG) nr 1639/91 av den 13 juni 1991 (EGT L 150, s. 35), när jordbruksföretaget efter det att producentens åtagande enligt förordning (EEG) nr 1078/77 att avstå från saluförande har upphört att gälla, av honom före den 29 juni 1989 arrenderas ut till den blivande arvtagarens make på villkor som är mer förmånliga än normala marknadsvillkor?"

Tolkningsfrågan

22 Den hänskjutande domstolen har ställt frågan för att få klarhet i huruvida begreppet "producent som övertagit jordbruksföretaget genom en överlåtelse som motsvarar arv" i artikel 3a.1 andra stycket andra strecksatsen i förordning nr 857/84 skall tolkas så, att det avser en producent, som är make till den blivande arvtagaren och som arrenderat jordbruksföretaget på förmånligare villkor än marknadsvillkor sedan arrendegivarens, och arvlåtarens, åtagande att avstå från saluförande med stöd av förordning nr 1078/77 upphört att gälla, men före den 29 juni 1989.

23 Domstolen påpekar inledningsvis att den i domen i målet Von Deetzen II tolkade begreppet "motsvarande transaktion" i den mening som avses i artikel 7a första stycket i förordning nr 1546/88.

24 Det är korrekt såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 13—15 i sitt förslag till avgörande att nämnda bestämmelse inte avsåg beviljandet av en särskild referenskvantitet till den producent som hade övertagit ett jordbruksföretag genom arv eller genom en överlåtelse som motsvarar arv, utan överföringen av den särskilda referenskvantitet som jordbruksföretaget redan hade beviljats till den producent som sedan övertog jordbruksföretaget genom arv eller en motsvarande transaktion. Nämnda bestämmelse hade dessutom i vissa språkversioner en lydelse som skilde sig något från den som är föremål för nämnda begäran om förhandsavgörande.

25 I domen i det ovannämnda målet Rauh använde emellertid domstolen huvudsakligen samma begrepp som används i artikel 7a i förordning nr 1546/88 för att tolka artikel 3a i förordning nr 857/84 i dess lydelse enligt förordning nr 764/89. Domstolen fastställde således i punkterna 12 och 25 i nämnda dom att det på de villkor som föreskrivs i den senare bestämmelsen är möjligt att bevilja en särskild referenskvantitet åt den producent som övertagit ett jordbruksföretag genom arv eller genom en överlåtelse som motsvarar arv, sedan det åtagande att avstå från saluförande som arvlåtaren gjort enligt förordning nr 1078/77 upphört att gälla, trots att vederbörande inte själv har beviljats en sådan särskild referenskvantitet.

26 Det följer av första skälet i förordning nr 1639/91 att det var för att följa domstolens tolkning i domen i det ovannämnda målet Rauh som gemenskapslagstiftaren i artikel 3a i förordning nr 857/84 hänvisade till den producent som hade erhållit jordbruksföretaget genom arv eller "genom en överlåtelse som motsvarar arv".

27 Mot bakgrund härav anser domstolen att det senare begreppet kan jämställas med begreppet "motsvarande transaktion" i artikel 7a första stycket i förordning nr 1546/88. Följaktligen är den tolkning som domstolen gjort i domen i det

ovannämnda målet Von Deetzen II av begreppet "motsvarande transaktion" i den mening som avses i denna bestämmelse således giltig även för tolkningen av motsvarande begrepp i artikel 3a i förordning nr 857/84.

28 Domstolen konstaterar därför att begreppet "överlåtelse som motsvarar arv", oavsett rättslig form, avser samtliga transaktioner med verkningar liknande verkningarna av ett arv.

29 I punkt 38 i domen i det ovannämnda målet Von Deetzen II fastställde domstolen att en sådan transaktion föreligger då transaktionen i fråga, enligt sitt syfte och föremål, huvudsakligen syftar till att driften av verksamheten skall fortsättas av blivande arvtagare och inte till att arvlåtaren skall realisera jordbruksföretagets marknadsvärde. Domstolen preciserade i punkt 39 i samma dom även att så är fallet när den blivande arvtagaren enligt villkoren i det avtal som reglerar transaktionen i fråga sätts i en fördelaktigare situation än en aktör som övertar ett liknande jordbruksföretag på marknadsvillkor.

30 Övertagandet av ett jordbruksföretag kan därför endast anses ha skett genom en överlåtelse som motsvarar arv om den blivande arvtagaren gynnas på det sätt som anges i föregående punkt.

31 Det är förvisso korrekt att domstolen i domen i det ovannämnda målet Von Deetzen II gjorde de ovannämnda konstaterandena med hänvisning särskilt till de transaktioner som gjorts mellan en producent och dennes blivande arvtagare.

32 Såsom användningen av adverbet särskilt i punkt 38 i domen i det ovannämnda målet Von Deetzen II antyder, är dessa transaktioner dock inte de enda som kan gynna den blivande arvtagaren i den mening som domstolen avser i denna dom.

33 Det kan tänkas att samtliga faktiska och rättsliga omständigheter som kännetecknar den berörda transaktionen gör det möjligt att anta att denna inte huvudsakligen syftar till att arvlåtaren skall realisera jordbruksföretagets marknadsvärde utan att verksamhetens drift skall fortsättas av den blivande arvtagaren, trots att det inte är den senare som övertar själva jordbruksföretaget. För att pröva om detta villkor är uppfyllt om jordbruksföretaget arrenderas ut till någon annan än den blivande arvtagaren skall inte endast den avgift som överenskommits i arrendeavtalet beaktas utan även andra omständigheter såsom arrendets längd och huruvida det är möjligt för en av parterna att säga upp avtalet.

34 Om jordbruksföretaget som i målet vid den nationella domstolen arrenderas ut till den blivande arvtagarens make är det, såsom kommissionen med fog påpekat i sitt skriftliga yttrande, av vikt att rättsförhållandet mellan avtalsparterna är utformat på så sätt att den förmån som arvlåtaren önskar låta sin arvtagare komma i åtnjutande av beviljas varaktigt, även för det fall att makarna skulle separera eller äktenskapet upplösas.

35 Det ankommer på den nationella domstolen att, genom en bedömning av samtliga faktiska och rättsliga omständigheter som kännetecknar det arrende som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, fastställa om detta uppfyller de villkor som anges i de två föregående punkterna.

36 Det skall emellertid med stöd av uppgifterna i de handlingar som har ingetts till domstolen härvid påpekas att det faktum att jordbruksföretaget i fråga har arrenderats ut till maken till arrendegivarens blivande arvtagare till ett förmånligt pris i förhållande till marknadspriset samt att makarna driver jordbruksföretaget tillsammans utgör en av de viktiga omständigheter som talar för att arrendet i fråga skall jämställas med ett övertagande av jordbruksföretag genom en överlåtelse som motsvarar arv i den mening som avses i artikel 3a.1 andra stycket andra strecksatsen i förordning nr 857/84.

37 Med hänsyn till det ovan anförda skall begreppet "den producent som erhållit jordbruksföretaget genom en överlåtelse som motsvarar arv" i artikel 3a.1 andra stycket andra strecksatsen i förordning nr 857/84 tolkas så, att det avser en producent som är make till den blivande arvtagaren och som arrenderat jordbruksföretaget på förmånligare villkor än marknadsvillkor sedan arrendegivarens, och arvlåtarens, åtagande att avstå från saluförande med stöd av förordning nr 1078/77 upphört att gälla, om det av samtliga faktiska och rättsliga omständigheter som kännetecknar detta arrende framgår att

— arrendet huvudsakligen syftar till att driften av verksamheten skall fortsättas av nämnda arvtagare och inte till att arvlåtaren skall realisera jordbruksföretagets marknadsvärde, och

— rättsförhållandet mellan avtalsparterna är utformat på så sätt att den förmån som arvlåtaren önskar låta sin arvtagare komma i åtnjutande av beviljas varaktigt, även för det fall makarna skulle separera eller äktenskapet upplösas.

Rättegångskostnader

38 De kostnader som har förorsakats kommissionen, som har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

— angående den fråga som genom beslut av den 28 augusti 2000 har ställts av Niedersächsisches Oberverwaltungsgericht — följande dom:

Begreppet "[d]en producent som erhållit jordbruksföretaget genom en överlåtelse som motsvarar arv" i artikel 3a.1 andra stycket andra strecksatsen i rådets förordning (EEG) nr 857/84 av den 31 mars 1984 om tillämpningsföreskrifter för den tilläggsavgift som avses i artikel 5c i förordning (EEG) nr 804/68 inom mjölk och mjölkproducentsektorn i ändrad lydelse enligt rådets förordning (EEG) nr 1639/91 av den 13 juni 1991 skall tolkas så, att de avser en producent, som är make till den blivande arvtagaren och som arrenderat jordbruksföretaget på

förmånligare villkor än marknadsvillkor sedan arrendegivarens, och arvlåtarens, åtagande att avstå från saluförande med stöd av rådets förordning (EEG) nr 1078/77 av den 17 maj 1977 om införande av ett bidragssystem för avstående från saluförande av mjölk och mjölkprodukter och för omställning av mjölkkobesättningar upphört att gälla om det av samtliga faktiska och rättsliga omständigheter som kännetecknar detta arrende framgår att

— arrendet huvudsakligen syftar till att driften av verksamheten skall fortsättas av nämnda arvtagare och inte till att arvlåtaren skall realisera jordbruksföretagets marknadsvärde, och

— rättsförhållandet mellan avtalsparterna är utformat på så sätt att den förmån som arvlåtaren önskar låta sin arvtagare komma i åtnjutande av beviljas varaktigt, även för det fall makarna skulle separera eller äktenskapet upplösas.

Colneric Schintgen Skouris

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 16 maj 2002.

R. Grass

Justitiesekreterare

N. Colneric

Ordförande på andra avdelningen